

2021-10-15

Avdelningen för vård och omsorg
Cecilia Moore

Statsrådet Lena Hallengren
Socialdepartementet

Placerade barn och behovet av förändringar i socialförsäkringen

Sveriges Kommuner och Regioner (SKR) ställer sig bakom de rekommendationer som Inspektionen för socialförsäkringen (ISF) lämnar till regeringen i sin granskningsrapport *Placerade barn och socialförsäkringen*.¹

Sammanfattning

ISF har inom ett regeringsuppdrag granskat hur socialförsäkringsförmåner påverkas när barn placeras i dygnsvård utanför det egna hemmet. Resultatet visar bland annat att kommunerna behöver ett heltäckande och sammanhållet stöd för att hantera hur frågor om hur socialförsäkringsförmånerna påverkas vid placering, att regelverket är krångligt, inkonsekvent och inte anpassat efter kommunernas verklighet, att oklarheter om hur barnpension och efterlevandestöd får användas för barnets försörjning vid en placering skapar rättsosäkerhet för barn, och att ersättning som kommunerna betalar ut till familjehemsföräldrar inte är sjukpenninggrundande, vilket kan få negativa konsekvenser för en familjehemsförälder. ISF har i rapporten lämnat rekommendationer till regeringen utifrån ovanstående resultat och de slutsatser man kommit fram till.²

SKR ställer sig bakom de rekommendationer som ISF lämnar till regeringen. SKR lämnar i skrivelsen sina synpunkter och understryker i dessa särskilt vikten av att regeringen lyssnar till de av ISF rekommendationer som handlar om att regeringen ger lämplig myndighet i uppdrag att ta fram stödmaterial för kommuner och föräldrar om hur socialförsäkringar påverkas i samband med att barn placeras, det ökade kostnadsansvar som uppstår för kommunerna när barn placeras, samt att utreda möjligheten att skydda familjehemsföräldrars sjukpenninggrundande inkomst under den tid hen får ersättning för förlorad arbetsinkomst för att ta hand om ett barn som placeras i hemmet.

Bakgrund

Placeringar av barn och unga är en krävande uppgift som i varierande grad årligen förekommer i alla landets kommuner. Det åvilar enligt lag ett stort ansvar på den nämnd som fattar beslut om placering av ett barn eller ung person 18-20 år i familjehem, jourhem, hem för vård eller boende (HVB) eller stödboende. Barnet skiljs

¹ Inspektionen för socialförsäkringen (2021) Placerade barn och socialförsäkringen. En granskning av hur socialförsäkringsförmåner påverkas när barn placeras i annat hem än sitt föräldrahem. Rapport 2021:6.

² ISF:s granskningsrapport innehåller även en rekommendation till Försäkringskassan vilken lämnas utanför denna skrivelse.

från sina föräldrar för att under en period eller resten av sin uppväxt få de behov av en trygg och säker vård och omsorg tillgodosedda som socialnämnden i sin utredning har kommit fram till att barnet har, och som föräldrarna bedöms inte kunna tillgodose.

Barn kan även bo i familjehem eller i bostad med särskild service som en insats inom LSS.

År 2020 placerades 27 000 barn och unga någon gång under året i samhällsvård. Familjehem var den i särklass vanligaste placeringsformen. 19 400 barn och unga var under året placerade i familjehem, men eftersom en individ kan ha varit placerad inom flera olika placeringsformer under samma år, är antalet individer uppdelat på placeringsform fler än antalet individer totalt.³ Antal barn som bor i bostad som en insats inom LSS är färre än gruppen barn och unga som är placerade. 2020-10-01 bodde 60 barn i familjehem och 814 i bostad med särskild service.⁴ Sammantaget är det kring ett relativt stort antal individer som kommunerna är skyldiga att hantera frågor om socialförsäkringsförmåner i samband med att barn placeras eller får en insats enligt LSS.

Varje kommun ansvarar för att det finns tillgång till familjehem, hem för vård eller boende (HVB) med vissa undantag och stödboenden.⁵ Det är överlag svårt för kommunerna att rekrytera familjehem i den omfattning som det finns behov av. Förutsättningarna för kommunernas familjehemsvård berörs bland annat av andra myndigheters bestämmelser. En förutsättning för kommunernas möjligheter till att lyckas med rekrytering av familjehem handlar om att de som tar uppdrag som familjehem åt socialnämnden ska få goda förutsättningar för uppdraget. Ytterst handlar det om att erbjuda alla barn som placeras en trygg och säker vård.

För alla de placeringar i familjehem som en socialnämnd fattar beslut om, ger SKR kommunerna stöd och vägledning i rekommendationer om ersättningar och andra villkor vid familjehemsvård.⁶ SKR:s rekommendationer till kommunerna om ersättningar och andra villkor vid familjehemsvård syftar till att ge stöd och vägledning för handläggare och andra beslutsfattare i kommuner gällande handläggningen av ärenden som rör familjehemsvård. Rekommendationerna är generella och bör ses som ett stöd även i framtagandet av lokalt beslutade riktlinjer som rör handläggningen av dessa ärenden. Förutom att få stöd och vägledning genom rekommendationerna, har kommunerna också möjlighet att vända sig direkt till SKR i en specifik fråga som rör ersättningar och andra villkor vid familjehemsvård. Kommunerna kan använda sig av ett frågeformulär på SKR:s hemsida, eller

³ Källa: Socialstyrelsen, Statistik om socialtjänstinsatser till barn och unga 2020. Socialstyrelsens webbplats: socialstyrelsen.se, hämtad den 14 september 2021.

⁴ Källa: Socialstyrelsen, Statistik om insatser enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade 2020. Socialstyrelsens webbplats, hämtad den 16 september 2021.

⁵ 6 kap. 2 § SoL.

⁶ Sveriges Kommuner och Regioner (2020) Cirkulär 20:52 Ersättningar och andra villkor vid familjehemsvård av barn, unga och vuxna, vårdnadsöverflyttningar m.m. för år 2021.

ringa/mejla till SKR. Många av frågorna som kommunerna ställer handlar om socialförsäkringsförmåner och hur dessa ska hanteras, vilket visar på det behov av ytterligare stöd kommunerna behöver och som ISF beskriver i sin rapport

SKR genomför för närvarande en översyn av de rekommendationer till kommunerna som avser ersättningar och andra villkor vid familjehemsvård för barn, unga och vuxna, vårdnadsöverflyttningar med mera. Syftet med översynen är att rekommendationerna bättre ska svara mot kommunernas behov av stöd och vägledning inom området. Vad som så här långt har kommit fram inom översynen, stämmer väl med en del av de slutsatser som ISF i sin rapport.

ISF:s granskningsrapport

ISF har på uppdrag av regeringen granskat hur olika socialförsäkringsförmåner påverkas när barn placeras i dygnsvård utanför det egna hemmet. I granskningsrapporten, som är ISF svar på ett regeringsuppdrag⁷, redovisas vilka konsekvenser det får för barn, deras föräldrar och i vissa fall även för de personer som på uppdrag av socialnämnden tar emot ett barn i sitt hem (familjehem) för att ge barnet vård och omsorg. De förmåner som ingår i granskningen är:

- barnpension och efterlevandestöd
- barnbidrag och flerbarnstillägg
- underhållsstöd
- bostadsbidrag
- tillfällig föräldrapenning
- föräldrapenning
- assistansersättning
- merkostnadsersättning och omvårdnadsbidrag
- aktivitetsersättning vid förlängd skolgång.

Granskningen består av en intervjustudie och en dokumentstudie. Intervjustudien omfattar intervjuer med tjänstepersoner i åtta kommuner, tjänstepersoner på Försäkringskassan och Pensionsmyndigheten, och med tjänstepersoner på tre överförmyndarnämnder. I huvudsak har intervjuerna genomförts som gruppintervjuer. Sammanlagt har 57 tjänstepersoner blivit intervjuade. Inom dokumentstudien har man genomfört rättsutredningar om de bestämmelser som styr hur förmånerna ska hanteras när barn blir placerade, samt granskat dokument inom området: propositioner och departementspromemorior, olika stöd- och styrdokument som exempelvis Försäkringskassans och Pensionsmyndighetens vägledningar. När det gäller kommunernas verksamhet har lokala riktlinjer och rekommendationer studerats, likaså SKR:s rekommendationer samt Socialstyrelsens kunskapsstöd..

⁷ Regleringsbrev för budgetåret 2020 avseende Inspektionen för socialförsäkringen.

Resultat

Granskningen visar följande:

- Det finns brister i kommunernas rapportering till Försäkringskassan om att ett barn har placerats. Det kan få som konsekvens att förmåner fortsätter att betalas ut till föräldrar trots att de inte har rätt till det. Detta kan i sin tur få allvarliga konsekvenser genom att föräldrar kan bli skyldiga att betala tillbaka höga belopp.
- Kommunerna behöver ett heltäckande och sammanhållet stöd för att hantera frågor om hur socialförsäkringsförmåner påverkas vid placering. Kommunerna behöver ett utvecklat stöd så att de kan hantera dessa frågor korrekt. Stödet ska också ha som syfte att kommunerna ska få bättre förutsättningar att informera föräldrar till placerade barn och familjehemsföräldrar.
- Regelverket är krångligt och inkonsekvent. Det gör att det är svårt att överblicka hur socialförsäkringsförmåner påverkas när ett barn blir placerat.
- Regelverket är inte anpassat till hur verkligheten ser ut för kommunerna. Placeringen för enskilda barn kan vara många och kortvariga, och utformningen av regelverket skapar praktiska problem för kommunerna.
- Oklarheter om hur barnpension och efterlevandestöd får användas för barnets försörjning vid en placering skapar situationer som inte är rättssäkra för barn.
- Ersättning för förlorad arbetsinkomst som kommunerna betalar ut till familjehemsföräldrar är inte sjukpenninggrundande. Konsekvensen kan bli negativ för den enskilda familjehemsföräldern.
- Försäkringskassan behöver förbättra flödet inom myndigheten när det gäller information om barns placering. En placering kan påverka flera förmåner. Vid tidpunkten för granskningen är informationsflödet mellan handläggningen av olika förmåner helt manuellt och förutsätter att den enskilda handläggaren känner till att en annan förmån kan påverkas.

Rekommendationer

ISF rekommenderar regeringen

- att ge i uppdrag åt lämplig myndighet att ta fram stödmaterial för kommuner och föräldrar om hur socialförsäkringar påverkas i samband med att barn placeras
- att se över regelverket som styr hur förmåner påverkas när barn placeras, så att regelverket blir mer enhetligt, konsekvent och ändamålsenligt
- att ändra bestämmelserna 106 kap. 6-7 §§ SFB så att barnbidraget alltid ställs om till den nämnd som svarar för kostnader som följer av att barnet blir placerat
- att se över bestämmelser om hur föräldrars rätt till bostadsbidrag påverkas när barn placeras i annat hem än föräldrahemmet

- att se över om kommunerna kan få bidrag till barnens försörjning genom att ställa om barnpensionen, åtminstone den del som motsvarar en förälders skyldighet att betala avgift
- att utreda möjligheten att skydda familjehemsförälders sjukpenninggrundande inkomst (SIG-skydd) under den tid hen får ersättning för förlorad arbetsinkomst för att ta hand om placerat barn.

ISF rekommenderar Försäkringskassan

- att se över hur myndigheten hanterar uppgifter om att barn är placerade så att informationen kommer fram till handläggningen av rätt förmån i rätt tid för att förhindra felaktiga utbetalningar.

SKR:s ställningstaganden

SKR delar de slutsatser som ISF redogör för i sin granskningsrapport och ställer sig bakom de rekommendationer som ISF lämnar till regeringen. SKR känner genom kontakt med sina medlemmar väl igen de områden som ISF beskriver. SKR understryker särskilt vikten av följande:

Ett bättre stöd ökar kommunernas möjligheter att hantera frågor om socialförsäkringsförmåner

Att placera ett barn är en stor och krävande uppgift som kräver kunskaper inom vitt skilda områden för de handläggare och beslutsfattare som berörs i en kommun, varav kunskap om socialförsäkringsförmåner är ett. SKR rekommendationer till kommunerna om ersättningar och andra villkor vid familjehemsvård innehåller ett avsnitt om socialförsäkringsförmåner som i korthet går igenom vad som gäller för olika socialförsäkringsförmåner vid familjehemsplacering. Utöver stödet i rekommendationerna, svarar SKR på ett betydande antal inkommande frågor från kommunerna om socialförsäkringsförmåner i samband med placeringar. Av ISF rapport framgår det att det skiljer sig år mellan kommunerna i vilken mån det finns lokala riktlinjer om socialförsäkringsförmåner som stöd i handläggningen. Sammantaget tyder detta på att kommunernas har ett behov av stöd i frågan. Ett nationellt framtaget stödmaterial ökar kommunerna möjligheter att handlägga ärenden som rör socialförsäkringsförmåner korrekt.

SKR understryker därför nyttan för kommunerna av ett sådant stödmaterial om socialförsäkringsförmåner som ISF rekommenderar regeringen att ge lämplig myndighet att ta fram.

Kommuner får ett ökat kostnadsansvar när barn placeras

Efterlevandestöd och barnpension är socialförsäkringsförmåner som ska användas för barnets försörjning. När ett barn placeras är det för närvarande inte möjligt att ställa om efterlevandestödet till kommunen. Konsekvensen blir, att den efterlevande förälder som bor med barnet kan använda förmånen till barnets försörjning, medan det

kan bli ett sparande om barnet är placerat. Det finns för närvarande ett förslag om att efterlevandestödet ska dras in vid samtliga placeringar.⁸ Nuvarande bestämmelser innebär en annan ordning i jämförelse med bestämmelser för underhållsstöd.

Socialdepartementet skriver i sitt förslag att detta inte har varit lagstiftarens avsikt och att det saknas skäl för att hantera förmånerna olika. ISF skriver i sin rapport att om förslaget inte beslutas, föreslår ISF att bestämmelserna om efterlevandestödet ändras på samma sätt som ISF föreslår om barnpensionen. SKR delar denna syn på saken.

Kommunen har heller ingen möjlighet att få den del av barnpensionen som skulle ha motsvarat den avgift som den avlidne föräldern skulle betala om hen levte. Därtill har det i de intervjuer med tjänstepersoner vid olika överförmyndarförvaltningar kommit fram att det finns olika uppfattningar om vad barnpensionen ska användas till, vilket får till följd en rättsosäkerhet för det placerade barnet.

SKR understryker därför vikten av att se över om kommunerna kan få bidrag till barnens försörjning genom att ställa om barnpensionen, åtminstone den del som motsvarar en förälders skyldighet att betala avgift.

Behovet av skydd för familjehemsföräldrars sjukpenninggrundande inkomst

En familjehemsförälders socialförsäkringsförmåner kan påverkas när ett barn placeras i hemmet. SKR vill särskilt uppmärksamma den situation som uppstår då en familjehemsförälder behöver vara hemma på heltid. Tydligast blir detta när hemmet tar emot ett spädbarn, men även äldre barn kan ha ett vårdbehov som kräver att det finns en vuxen hemma på heltid. Som ISF redogör för i sin rapport, kan kommunen då betala familjehemsföräldern för förlorad arbetsinkomst, men denna är inte sjukpenninggrundande om det rör sig om en längre period än tre månader, då den inte är inkomst av anställning eller annat förvärvsarbete.⁹ Detta kan få negativa konsekvenser för den enskilde familjehemsföräldern. I de utredningar inom socialtjänsten av barns behov av skydd eller stöd som leder fram till beslut om placering i familjehem, och barnet bedöms ha ett behov av en vuxen hemma på heltid, är det av yttersta vikt att kommunerna kan rekrytera dessa hem.

SKR understryker därför att det är stor vikt att familjehemsföräldrar får förutsättningar för uppdraget, utan de negativa ekonomiska konsekvenserna för den enskilde familjehemsföräldern som kan bli följden med nuvarande bestämmelser.

SKR vill också i detta sammanhang uppmärksamma regeringen på att familjehemsföräldrar inte har rätt till föräldrapenning. I granskningsrapporten redogörs för kostnader som tidigare har vilat på staten i och med en placering istället kan bli kostnader för kommunerna. Det gäller vid de placeringar av barn som är så små att de inte kan vara på förskola och en familjehemsförälder behöver vara hemma

⁸ Ds 2020:27 Efterlevandestöd för barn som får vård eller boende bekostat av det allmänna.

⁹ 25 kap. SFB.

på heltid med barnet. Kommunen får då ersätta föräldern för förlorad arbetsinkomst, vilket förutom att det kan innebära den ovan negativa konsekvensen för familjehemsföräldern, tillkommer kostnader för kommunerna.

Sveriges Kommuner och Regioner

Anders Knappe
Ordförande